

קושיית הקצות החושן למה לא ייפטר שומר ב'יש ראה' במיגו

בגמרא במסכת בבא קמא (י-יא.): דתניא, "אם טרף יטרף יביאו עד" (שמות כב יב) - יביא עדים שנטרפה באונס ופטור. והתוספות (יא. ד"ה יביא) הביאו דרשת איסי בן יהודה במסכת בבא מציעא (פג.) מהפסוק "ומת או ששבר או נשבה אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם", 'אין רואה' - הא אם יש רואה [-שיש עדים שראו ששבר או נשבה באונס] יביא עדים שנטרפה ופטור. וכתבו התוספות שאין כאן מחלוקת, אלא רק 'משמעות דורשין' איכא ביניהם, כלומר שכל תנא לומד דין זה מפסוק אחר, אך דין אחד הוא.

ובקצות החושן (סימן רצד סק"ב) הקשה מפני מה באופן ש'יש רואה' חייב לשלם אם לא הביא עדים, מדוע לא יהיה נאמן במיגו שיכול היה לומר 'החזרתי' או 'לא היו דברים מעולם'.

ותורף השאלה, שכן לכאורה כל שומר היה יכול להיפטר בטענה זו, וכבר עמדו הראשונים על כך ופירשו שכל שומר אינו נאמן בטענת מיגו כיון שאין אומרים מיגו להיפטר משבועה (רמב"ם שכיחות פ"ב ה"ח), או שמיגו כזה הוא מיגו דהעצה שאינו מועיל, שאין מאמינים לו מחמת שהיה יכול לטעון טענה כזו שעזת לטעון אותה, כמו להכחיש ולומר 'להד"ם' או לומר 'החזרתי' כשלא החזיר (שבועות פ"ז סימן ג). והנה טעמים אלו שייכים רק בשומר בעלמא שמחוייב בשבועה ורוצה להיפטר משבועה בטענת מיגו, אבל באופן ש'יש רואה' הרי אינו מחוייב שבועה אלא מחוייב ממון, ואם כן המיגו בא לפטור מחיוב ממון, ובאופן זה אומרים מיגו ואפילו מיגו דהעצה.

מחלוקת בעל המאור ורמב"ן אם אומרים מיגו במקום שקל להביא עדים

והביא הקצות החושן את דעת הבעל המאור (ב"ב יז. מדפה"ר) שאין אומרים 'מיגו' במקום ש'קלה' היא להביא עדים. ועל פי דבריו יישב את קושייתו, שכן במקום ש'יש רואה' ויכול להביא עדים, אי אפשר לפטור בטענת מיגו, אלא עליו להביא עדים דוקא, כיון שבמקום שיש רואה קל הוא להביא עדים.

ואמנם הביא הקצות החושן את דעת המהר"ט (חו"מ סימן פט) ששומר שאומר שנאנס במקום שיש רואים, הרי הוא נאמן במיגו שהיה יכול לומר שנאנס במקום שלא שכיחי אנשים. ומפורש בדבריו כפי שנתבאר שכל הטעם שאין אומרים מיגו לפטור שומר היינו משום שחיובו שבועה, אבל במקום שיש רואים הרי חיובו חיוב ממון וכלפי מהני מיגו לפטור. ולדברי הבעל המאור הרי אין מקום לפסק המהר"ט, כי מאחר ש'יש רואים' הרי בקל להביא עדים, ובמקום שקל להביא עדים לא מועיל 'מיגו'.

אכן מוסיף הקצות ומביא שעל דעת הבעל המאור השיג כבר הרמב"ן במלחמות שם ונקט שאפילו במקום שקל הדבר להביא עדים מכל מקום נאמן במיגו, ואם כן לשיטתו יש קיום לפסק המהר"ט, אלא שכמו כן קמה וגם נצבה הקושיה הנכרת, מדוע במקום שיש רואים לא יהיה נאמן השומר במיגו שיכול היה לומר להד"ם או החזרתי, כיון שאומרים מיגו לפטור מממון, והניח הקצות בצ"ע.

ובספר נפש חיה (פא:) כתב ליישב קושיית הקצות, שכן גם לדעת הרמב"ן שמיגו מועיל אפילו במקום שקל להביא עדים, אך מכל מקום יש כאן ריעותא במיגו והרי הוא מיגו גרוע, שכן לא מסתבר להגדיל המחלוקת בין הבעל המאור לרמב"ן, ולומר שלדעת הרמב"ן הוא מיגו טוב ולדעת הבעל המאור אינו מיגו כלל, וכיון שגם לדעת הרמב"ן הוא מיגו גרוע, ממילא יש לומר שמיגו דהעצה שאף הוא מיגו גרוע כשהוא מצטרף עם מיגו במקום שקל להביא עדים שאף זה גריעותא במיגו, בצירוף זה אינו נאמן במיגו גם לדעת הרמב"ן.

והנתיבות המשפט (שם סק"א) דקדק מלשון השו"ע שלא כדעת המהר"ט, אלא באופן שמודה שנאנס במקום שיש רואים, אינו נאמן שנאנס במיגו שהיה יכול לטעון שנאנס במקום שאין רואים, כיון שזהו כמיגו במקום עדים. ולפי דבריו לא קשה כלל עיקר קושיית הקצות החושן, כי גם לגבי מיגו של 'להד"ם' או 'החזרתי' עומדת טענה זו, שכיין ש'יש רואה' הרי זו טענת 'מיגו' במקום עדים' שאינה מועילה.

ראיות הרמב"ן לשיטתו שנאמן במיגו אפילו במקום שקל להביא עדים

והרמב"ן בתוך דבריו מביא כמה ראיות לכך שאפילו בדבר שקל להביא עליו עדים אומרים מיגו. א' בגמרא בבבא בתרא (קכז:) לעבין נאמנות האב מדין 'יכיר', מבואר שנאמן לומר על בנו שהוא בכור ואם מת נוטל פי שנים, מיגו שהיה יכול לתת לו במתנה מחיים, והרי עד כמה שאכן הוא בכור, קל להביא על כך עדים, שכן אי אפשר שלא יהיו מוחזקים בו שהוא בכור, ואעפ"כ מבואר שהוא נאמן במיגו.

ב' בגמרא בבבא בתרא (קלד.) מבואר שנאמן אדם לומר 'זה בני' או 'יש לי בנים', ואף שמוחזק שיש לו אח מכל מקום פוטר את אשתו מן היבום על ידי עדותו שיש לו בנים, והטעם - משום מה לי לשקר, שהרי יכול היה לפטור בגט. ואף שעד כמה שאכן היה זה בנו הרי קל הוא להביא עדים על כך, ואם כן מדוע יהיה נאמן במיגו לדעת הבעל המאור שאין אומרים מיגו במקום שקל להביא עדים.

חילוק הנפש חיה בין 'בידו' ל'מיגו'

ובספר נפש חיה שם העיר שראיות הרמב"ן כלל אינם מדין 'מיגו' בעלמא אלא דוקא מטענת 'בידו', שבידו ליתן לבכורו במתנה או בידו לגרש את אשתו, ואם כן יש לומר שגם לדעת הבעל המאור שאין אומרים 'מיגו' במקום שאפשר בקל למצוא מיגו, היינו דוקא בסתם מיגו אבל בטענת 'בידו' אפשר שמודה הבעל המאור שנאמן אף בדבר שאפשר למצוא עדים בקל. אמנם הרמב"ן סובר שיש להשוות דין בידו לדין מיגו כזה, ולכן הוכיח משם שמיגו מועיל אפילו בשקל להביא עדים.

והוסיף הנפש חיה שכן מצאנו בדברי הר"ן בקידושין שאף שספק הוא אם אומרים מיגו במקום חזקה, אך כל זה רק במיגו שהיה יכול לטעון טענה אחרת, אבל מיגו של 'בידו' מועיל בודאי במקום חזקה. וכיון שמצאנו ש'בידו' אלים מסתם 'מיגו', יש לומר שכן הוא גם בנידון דין באופן שיכול לברר על פי עדים.

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

'מיגו'
כשיכול
בקל
להביא
עדים

יום שני כ"ט חשוון

בבא קמא דף יא

להצטרפות לקבלת החידוש

a8843414@gmail.com

תלית מחלוקת הראשונים במחלוקת אביי ורבא בשכר חמור והוליו בנהר פקוד

עוד הוכיח הרמב"ן ראייה שלישית מדברי הגמרא במסכת כתובות (טז:) שם מבואר שבעת הנישואין היו מעבירים לפני הכלה חבית של יין, לפני בתולה - חבית סתומה, ולפני בעולה - חבית פתוחה. והגמרא מבארת שהוצרכו להעביר גם לפני בעולה ולא די היה בהעברה לפני הבתולה, שמא תתפוס בידה מאתים ותטען שהיא בתולה ומה שלא העבירו חבית לפניה היה מחמת שהשתכחו ונאנסו. ונאמנותה מכח מיגו שהיתה יכולה לומר אין בידי כלום [וכ"כ התוספות שם (ד"ה איתנסי)], ולכאורה הרי אילו אכן היא בתולה ודאי קל להביא עדים על כך כי הבתולות הנשאות יש להם קול, ומוכח שנאמנות במיגו אפילו כשיכולה בקל להביא עדים.

ובגמרא במסכת בבא מציעא (פא:) מובא מעשה באדם שהשכיר לחבירו חמור, והתנה עמו שלא ילך עם חמורו בדרך ההולכת בנהר פקוד שיש בו מים, אלא ילך בדרך נרש שאין בה מים. והשובר הלך באורחא דנהר פקוד ומת החמור, וכשבא אמר שאכן הלך שלא כדין בדרך של נהר פקוד אך לא היה בה מים. ומבואר בגמרא שרבה [כך גירסת הר"ף] רצה לפוטח בטענת 'מה לי לשקר', שהרי היה יכול לטעון שהוליו באורחא דנרש, ולכן יש להאמינו. ואילו אביי דחה דבריו שאין אומרים מה לי לשקר במקום עדים, ופירש רש"י: "אנן סהדי שאין אותו הדרך בלא מים".

אמנם השיטה מקובצת ביאר שהוא מיגו 'במקום עדים', כיון שבאותו דרך הולכים רבים והרי זה מקום ש'יש חאה' שקיימא לן כדעת איסי בן יהודה שבמקום רואים יביא ראייה שלא היה בו מים או ישלם, אך לא מועיל מיגו.

לפי זה כתב הנפיש חיה לתלות מחלוקת הבעל המאור והרמב"ן במחלוקת אביי ורבה בסוגיא זו, שהרי מבואר מדברי השיטה שעיקר סברת אביי היתה כסברת הבעל המאור שכשיכול בקל להביא עדים אינו נאמן במיגו, משא"כ רבה סובר שאף באופן זה אומרים מיגו. ואם כן אין הרמב"ן יכול להביא ראייה לדעתו מהגמרא בכתובות שכן יש לומר שסוגיית הש"ס בכתובות הלא עוסקת בדעת רב אדא בר אהבה, ושמה הוא סובר כדעת רבה שאף באופן זה אומרים 'מיגו'. אכן אנו פוסקים להלכה כאביי ולכן לדידן אין אומרים מיגו באופן זה.

ומעיקר דברי השיטה בביאור סוגיית הגמרא בבבא מציעא, מוכיח הנפיש חיה לנידון המהרי"ט והנתיבות, שהרי באן הלך עם הבהמה במקום ששכיחי בה רבים, אך יכול היה לטעון שהלך במקום שלא שכיחי בו רבים, ואעפ"כ מבואר בגמרא שאף באופן זה נאמר דין של איסי שבמקום 'רואין' לא אומרים מיגו - ומוכח כדעת הנתיבות שבאופן זה חשוב 'מיגו במקום עדים' ואינו נאמן, ודלא כדעת המהרי"ט והקצות החושן שנאמן במיגו שיכול היה לטעון שבאנס במקום ש'אין רואין'.

ביאור דעת הרמב"ן שאין להצריך עדים דוקא אלא כשמחוייב להוכיח טענתו

והנה שורש סברת הבעל המאור שבמקום שיכול לברר על פי עדים לא יועיל טענת מיגו, הוא לכאורה מכח דרשת איסי בן יהודה המכרת בתחילת הדברים, שכן למדנו מן הפסוק שרק באופן ש'אין חאה' אז 'שבועת ה' תהיה בין שניהם' ושבועה מועילה, אבל אם 'יש חאה' ויכול להביא עדים, אזי לא מועיל אלא שיביא עדים. ומכח זה נקט הבעל המאור שהוא הדין לענין מיגו, לא מהני מיגו במקום שיכול בקל לברר הדבר על פי עדים.

ובביאור דעת הרמב"ן כתב בספר שיח יהודה (להגרי"א רפפורט שליט"א, חזקת הבתים שם) שלא נאמר כלל זה שאם יכול בקל להביא עדים אזי מחוייב להביא עדים בדוקא, אלא באופן שיש עליו דין להוכיח את טענתו, וכגון בשומר שחובה עליו לברר את פטורו, ומכח זה מחוייב להישבע, ולכן אם יכול להוכיח את טענתו באופן טוב יותר הרי הוא מחוייב להביא עדים. אבל כלפי טענת מיגו שהיא נתינת תוקף לטענתו מכח טענה אחרת שהיא יכול לטעון, מה בכך שיכול להביא עדים, סוף סוף טענתו טענה חשובה מכח 'מיגו', ואין עליו חובה להוכיח את דעתו ולא שייך לחייבו להביא עדים דוקא.

ויש להעיר שלפי זה היה מקום לומר שאף הרמב"ן יודה לבעל המאור ביחס לחיוב שומר, בנידוני המהרי"ט והקצות, באופן ששומר ירצה לפטור עצמו במקום ש'יש חאה' בטענת מיגו. שכן לפי מה שנתבאר אין סברת הרמב"ן שכלפי מיגו לא שייך לחייבו להביא עדים, אלא שמה שיכול להביא עדים אינו מגרע את תוקף טענתו מכח ה'מיגו', אבל סוף סוף בשומר שמחוייב להוכיח את טענתו ולברר את פטורו, בזה יש לומר שלא יועיל מיגו אף שהמיגו נותן תוקף לטענתו, כיון שסוף סוף יכול לברר את טענתו על ידי עדים, וממילא אף מחוייב לברר זאת בעדים.

מחלוקת הראשונים אם דינו של איסי בן יהודה הוא בשומרים דוקא

ואמנם בעיקר דינו של איסי בן יהודה, שבמקום שיכול להביא עדים אינו נפטור בשבועה, נחלקו הראשונים אם הוא דין בשומרים דוקא או דין כללי בתורה. דעת הרא"ש בתשובה (כלל קז סימן ו) שדינו של איסי הוא בכל השבועות שבתורה, וכן דעת הרמב"ם, וכן הביא השיטה מקובצת בשם הריטב"א שדין זה נלמד משבועת השומרים לכל השבועות.

אכן דעת הרמ"ה (הו"ד בטור חו"מ סימן קפז) שלא נאמר דינו של איסי אלא בשבועת השומרים, וכן נקט בביאור הגר"א (שם סק"ו).

וביפה מראה (בבא מציעא פג.) העיר שלכאורה דינו של הבעל המאור שאין מועיל מיגו במקום שיכול להביא עדים, אינו מכח דינו של איסי, שהרי לדעת הרמ"ה דינו של איסי הוא רק בשומרים ואילו דינו של הבעל המאור נראה פשוט שהוא אף שלא בשומרים [וזו הפך מה שנקטנו בפשטות לעיל מדברי השיח יהודה]. ואם כן צריך ביאור מדוע כלפי שבועה צריך לדינו של איסי, ומדוע לא נאמר שבשם שכלפי מיגו נקט הבעל המאור מסברא שבמקום שיכול להביא עדים אינו נאמן במיגו, כך גם כלפי שבועה לא תועיל שבועה במקום שיכול להביא עדים, והניח בצ"ע.

"מדוע

כלפי

שבועה

צריך

לדינו של

איסי, הלא

כלפי מיגו

אומרים

מסברא

שאינו

מועיל

כשיכול

לברר

בעדים,

ולמה

בשבועה

צריך

פסוק"

החידוש היומי מוקדש
לעילוי נשמת

קדושי שמחת
תורה תשפ"ד

ולישועת כלל ישראל
במהרה